

Лапкін Андрій Васильович, доцент
кафедри організації судових та
правоохоронних органів Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Реформи в судовій і правоохоронній сферах України за
напрямом інституціоналізації спеціальних органів,
уповноважених на запобігання корупційним правопорушенням,
їх виявлення та розслідування, викриття і притягнення до
юридичної відповідальності осіб, винних у їх учиненні, дають

підстави для висновку про формування в нашій державі системи антикорупційної юстиції.

Нині функціонують два елементи цієї системи:

1) орган досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, яким є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Його завданнями, згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці. Таким чином, НАБУ є органом досудового розслідування щодо відповідної категорії кримінальних правопорушень із вузькою, чітко визначеною підслідністю;

2) Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка є органом прокуратури (її спеціалізованою підсистемою) зі спеціальним статусом, що призначений реалізувати функції прокуратури щодо корупційних кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ. Згідно з ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», на САП покладено такі функції: 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування НАБУ; 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

Триває формування третього органу системи антикорупційної юстиції в Україні – Вищого антикорупційного суду (ВАС). Його функціонування передбачене п. 2 ч. 2 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», проте цей Закон не регламентує особливостей організації та діяльності ВАС, не визначає його предметної компетенції. Для цього необхідно прийняти окремий закон, який врегулював би статус ВАС. Відповідно до п. 16 розділу XII Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ВАС утворюють і конкурс на посади суддів у цьому суді має бути оголошено протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності законом, який визначає спеціальні вимоги до суддів цього суду. На розгляді

Верховної Ради України знаходився законопроект «Про антикорупційні суди» № 6011, який визначав систему антикорупційних судів, вимоги до суддів антикорупційних судів та особливості добору таких суддів, а також регулював особливості формування та функціонування апаратів антикорупційних судів. Проте зазначений законопроект отримав негативний висновок Вищої ради правосуддя, а також Венеціанської комісії, зрештою, був відкликаний з розгляду Парламенту. Таким чином, нагальною є необхідність розроблення та прийняття закону, який має врегулювати статус, організацію та компетенцію ВАС, а також установити спеціальні вимоги до його суддів і порядок їх добору.

За зразок Україна може обрати досвід тих держав, у яких такі суди вже функціонують. Зокрема, це Філіппіни, Пакистан, Індонезія, Кенія, Бангладеш, Бурунді, Уганда, Афганістан, Камерун, Малайзія, Сенегал, Ботсвана та деякі інші. Серед європейських держав ці суди діють лише в Болгарії, Словаччині та Хорватії. Тобто більшість держав, у яких функціонують такі суди, належать до «країн третього світу». Упровадження ВАС є індикатором того, що країна суцільно вражена корупцією, її судова система не спроможна забезпечити об'єктивний і неупереджений розгляд корупційних справ.

З іншого боку, виокремлення антикорупційної юстиції є свідченням того, що держава, у якої є системні проблеми з корупцією, готова активно протидіяти цьому явищу. Вона визнає критичність ситуації, а також недоліки наявної судової системи, тому намагається подолати їх за допомогою інституціонального оформлення окремого суду (судів чи суддів), спеціально вповноважених на розгляд і вирішення корупційних справ. Таким чином, утворення ВАС є позитивним явищем для України. Держава повинна прагнути до того, щоб подолати соціальні та правові передумови для утворення цього суду, тобто мінімізувати корупційні вияви й удосконалити традиційну судову систему. Коли буде вичерпано завдання, які перед ними ставили, антикорупційні суди мають бути ліквідовані.

У різних країнах світу наявні різні підходи до побудови системи антикорупційних судів, як і до визначення їхньої компетенції. В одних державах ці суди становлять багаторівневу систему, в інших – представлені лише як суди першої інстанції

(рідше – тільки апеляційної інстанції). Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Україна обрала модель антикорупційного суду, що представлений одним органом, який діє як суд першої інстанції, і рішення його можна оскаржити одразу до Верховного Суду України. Зазначене впливає зі статусу ВАС, який є вищим спеціалізованим судом, що діє як суд першої інстанції з розгляду окремих категорій справ (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Обрана законодавцем модель спричиняє низку проблем організації та функціонування ВАС. Передусім це спроможність єдиного судового органу забезпечити розгляд і вирішення всіх корупційних справ, що виникають у державі. Предметна підсудність ВАС має бути встановлена процесуальним законодавством, проте вже на сучасному етапі найбільш імовірним убачається зосередження компетенції ВАС на розгляді справ про кримінальні корупційні правопорушення, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці, тобто злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Зважаючи на те, що НАБУ має вузьку підслідність, і показники його діяльності є досить скромними, можна спрогнозувати незначний кількісний склад ВАС. Проте постає питання, чи економічно доцільно для цього створювати й утримувати ВАС, якщо переважну більшість корупційних справ і надалі вирішуватимуть загальні суди з усіма притаманними їм недоліками й порушеннями, що є передумовами для утворення ВАС.

Інша проблема полягає в тому, що навіть за такої «обмеженої» моделі ВАС може виявитися неефективним. Здійснення функцій суду щодо діяльності НАБУ і САП передбачає й реалізацію повноважень слідчих суддів у відповідних кримінальних провадженнях. Якщо ВАС є єдиним судовим органом, розташованим у м. Києві, постає питання, чи зможуть детективи НАБУ і прокурори САП своєчасно отримувати від слідчих суддів цього суду дозволи на проведення відповідних процесуальних дій. Ускладнення у цьому можуть виникнути, передусім, у діяльності територіальних філій та управлінь НАБУ та САП, які нині знаходяться в Харкові, Одесі та Львові, тобто територіально

віддалені від ВАС. Отже, законодавцю необхідно забезпечити розташування територіальних підрозділів ВАС у цих містах, що ускладнить його структуру та/або зумовить створення дворівневої системи антикорупційних судів в Україні.

Проблеми наявні й щодо забезпечення оскарження рішень ВАС. Так, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду України, до якого, найвірогідніше, оскаржуватимуть рішення ВАС, згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», може діяти як суд апеляційної інстанції; проте Велика палата Верховного Суду може діяти як суд касаційної інстанції тільки з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами, тобто закон не передбачає перегляду нею рішень касаційних судів, постановлених ними як судами апеляційної інстанції, у касаційному порядку. Не менш проблемним є й оскарження «проміжних» процесуальних рішень ВАС, оскільки Касаційний кримінальний суд не може переобтяжувати себе розглядом дріб'язкових питань.

За умови розв'язання цих та інших проблем створення ВАС можна буде констатувати створення цілісної системи антикорупційної юстиції в Україні, що спеціалізується на протидії кримінальним корупційним правопорушенням, органом розслідування яких є НАБУ, процесуальне керівництво розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення у яких забезпечує САП, а судовий розгляд і вирішення відповідних справ – ВАС.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8 грудня 2017 року)

Київ
2017

УДК 341.45:343.352(063)

P311

Редакційна колегія:

Черній В. В., доктор юридичних наук, професор;

Гусарев С. Д., доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор;

Шақун В. І., доктор юридичних наук, професор, академік
НАПрН України;

Титко А. В., кандидат юридичних наук;

Корольчук В. В., кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 22 листопада
2017 року (протокол № 3)*

*Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна
колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе
відповідальності за їхній зміст*

Реалізація державної антикорупційної політики
P311 в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали II Міжнар. наук.-
практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черній,
С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад.
внутр. справ, 2017. – 412 с.

УДК 341.45:343.352(063)

© Національна академія внутрішніх справ, 2017

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ Й УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	253
Ковальова О. В. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ.....	257
Крижна В. В. АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	260
Кубарєв І. В. ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ	264
Кузнєцов М. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ	268
Кулакова Н. В. ПРАВОВІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	272
Ланкін А. В. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ	275
Левченко Ю. О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	279
Макаренко Н. К. ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	284
Матчук С. В. РОЗГЛЯД ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА	286
Микитчик А. В. СУТНІСТЬ І ГОЛОВНІ ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ	289

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8 грудня 2017 року)

Відповідальний упорядник: Корольчук В.В.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 22.11.2017. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 25,5. Ум. друк. арк. 23,72.

Тираж 100 прим.
